

дефинисања црногорске територије, прво њено одређивање извршено је управо према аустријској провинцији Далмацији (1838—1841), што је Хер опширније изложио. Он је, затим, изнио напоре владе Петра II Петровића Његоша да регулише гранична питања према Херцеговини и улогу Мојсија Зечевића да се Црној Гори прикључе Васојевићи и тежњу црногорског владике да се то постигне и са Кучима.

Највећи дио ове књиге образује период од доласка на власт књаза Данила (1851, управо онај у којему се актуелизовало питање неминовног територијалног ширења Црне Горе као императива њеног државног развоја. Аутор је при томе широко захватио основне компоненте и услове ширења Црне Горе, добро повезујући њену спољну политику са националноослободилачким покретом у сусједним крајевима који су тежили да се прикључе црногорској држави и тако је територијално прошире. Доста подробно је обрађено прво црногорско-турско разграничење (1858—1860) и појам „црногорска граница“ и указано да је то у мноме зависило од интереса великих сила.

Изложени су и сви гранични спорови према Турској, рад бројних комисија које су рјешавале погранична питања у вријеме мира (1826—1876).

Нарочито детаљно је обрађено ширење Црне Горе у вријеме велике источне кризе (1875—1878). Изнесене су многе међународне околности и мијешање великих сила које је довело до поновног међународног рјешавања црногорске државне територије. Утицај великих сила, првенствено Аустро-Угарске, битно је допринио онаквом одређивању и омеђавању црногорске државне територије и скретању њеног правца територијалног ширења према истоку и не према природном правцу — Херцеговини.

Обрађене су бројне компликације око практичног спровођења разграничења између Црне Горе и Турске управо све до 1887. године. Нарочито у овом дијелу искоришћена је богата архивска грађа, првенствено аустријска.

Поред пописа литературе и извора, регистра лица и географских имена, резимеа на српскохрватском језику, ова књига садржи и девет карата Црне Горе.

И поред неких ситнијих пропуста и омашки, књига Каспара Хера вриједан је допринос изучавању црногорске прошлости, поред осталог и зато што се у њој Црна Гора сагледава очима једног страног научника.

Др Радоман Јовановић

Др Ђорђе Микић: АУСТРО-УГАРСКА И МЛАДОТУРЦИ 1908—1912

У издању Института за историју у Бањалуци

У издању Института за историју у Бањалуци појавила се 1983. године књига АУСТРО-УГАРСКА И МЛАДОТУРЦИ 1908—1912, чији је аутор др Ђорђе Микић, афирмисани историчар и одлични познавалац прилика на Балкану у XIX и почетком XX века. Књига је писана на основу богате грађе (аустријске, немачке, италијанске, енглеске, турске и наше — писани и објављивани извори, мемоари, штампа), научно елаборирана, писана лепим стилем и методолошки приступачна. Њоме је обрађен један врло знача-

јан период у историји југословенских народа о коме до сада нисмо имали написане целине.

Књига има четири главе: Младотурске револуције и Аустро-Угарска; Хабсбуршка монархија и младотурци у анексионој кризи (1908—1912); Побољшање односа између младотурака и Аустро-Угарске од анексионе кризе до триполитанског рата; Слабење германофилства у Турској и односи између Аустро-Угарске и младотурске у време италијанско-турског рата у Триполису, а затим предговор, закључак и резиме на

страном језику. Прилог раду су: извори и литература и регистар личних имена.

Балкан, ратна ватрометина, никада није био изложен таквим политичким збивањима, а да су у њих биле умешане многобројне државе, као у другој половини XIX и почетком XX века. Османска царевина, која је више столећа доминирала Балканом, губи битке политичке и дипломатске и приморана је на повлачење са свих фронта. Ослободилачки покрети на Балкану, чији је лучоноша био први српски устанак, дају плодове и неке балканске државе стекле су независност и пре Берлинског конгреса 1878. године, па им је тим конгресом и формално призната. У та бурна и судбоносна балканска питања умешале су се европске силе (Аустро-Угарска, Русија, Немачка, Енглеска, Француска, Италија) и, гледајући свака кроз своју призму интерес на балканска збивања, настојале да извуку што више користи за себе. Код тих интереса формалност су биле њихове акције и прокламације у погледу слободе балканских народа. Напротив, многе од њих су желеле да постану нови окупатори Балкана и да разједињене балканске народе држе у потчињености. Као последице таквих настојања дошла је окупација Босне и Херцеговине и дела Новопазарског Санџака (1878), а затим анексија Босне и Херцеговине (1908). Каквим су се све политичким, дипломатским и практичним мерама служиле европске силе, почев од дипломатских уплитања и роварења, бојкота робе, до покушаја изградње железнице кроз Новопазарски Санџак и Македонију, приказује др Ђорђе Микић у књизи која је предмет наше пажње. Када се сабере и резимира све то што нам је презентирао аутор књиге, долази се до закључка кроз какве су теснаце, и мукотрпне борбе прошли балкански народи док су дошли до слободе коју су, на крају, извојевали сопственим снагама — јер помоћ са стране, показује то и ова књига, није била најдобронамернија.

У условима распадања Османске империје и њеног повлачења

са Балкана, новом плену била је најближа Аустро-Угарска. Њене су претензије према Балкану биле незајажљиво, а да би их остварила није бирала много средстава. Настојања да постане нови господар Балкана почела је систематски да спроводи после уједињења Немачке и стварања дуалистичке Аустро-Угарске монархије. Окупација Босне и Херцеговине и дела Новопазарског Санџака, настојање да се југословенски народи држе разједињени, немири Албанаца и друге неприлике које су се одигравале на Балкану у време повлачења Турске — углавном су били дело Аустро-Угарске, срачунато на то да она извуче највише користи из онога што се збивало на Балкану.

Турска, која се гушила у сопственим проблемима и још увек чамила у феудалним оковима, морала је бити поражена у сукобима са модерним европским државама и балканским устаницима. Покушај младотурака да револуцијом 1908. године, збацивањем кржаве тираније и увођењем модерних реформи само је за кратко време продужио живот „болеснику са Босфора“, јер, хтели то Турци или не, истиче др Ђорђе Микић, они су у то време били играчка у рукама великих сила. Толико су се биле умешале европске силе у тзв. турско питање крајем XIX и почетком XX века да је Турска била приморана да се ослања на оне силе које су јој гарантовале опстанак, макар и у данашњим границама. Срећна је околност по Турке била то што су европске државе биле нејединствене, што су се плашиле појединачног јачања на рачун Турске, а то је рађало антагонизам међу њима који је у крајњем за Турке био спасоносан. Сва та збивања завршила су се ратом Италије и Турске око Триполиса и балканским ратовима, после којих је Турска сведена у данашње границе, а балкански народи су дефинитивно стекли слободу. О свим тим збивањима др Ђорђе Микић нам импресивно говори у својој књизи АУСТРО-УГАРСКА И МЛАДОТУРЦИ.

Др Ејуп Мушовић